

Murova

“Pa kje je ta ulica Murova, nekje bogu za hrbtom?”, me je nekoč vprašal neki turist, ki je prišel prvič na Jesenice. “Točno to”, prav bogu za hrbtom. Murova se konča za farno cerkvijo sv. Lenarta na Jesenicah, prične se pa nekaj sto metrov na zahodni

Pozdrav z Jesenic, razglednica poslana leta 1901
(Gornjesavski muzej Jesenice)

strani tam, kjer se odcepi od ceste, ki vodi proti Sv. Križu oziroma Planini pod Golico. Vsa nekaj sto metrov dolga ulica z imenom Murova poteka vzporedno s hribom Mirca. Prvotna ulica je bila navadna pešpot - makadam, širok le toliko, da so po njem lahko vozili s konjsko vprego, ker avtomobilov takrat še ni bilo, kvečjemu kakšen bicikel.

Večina hiš, bolj ali manj lesenih, je zgrajenih na zgornjem robu ulice že skoraj na pobočju Mirce. Za Mirco so naši predniki vedeli povedati, da je polna vode in da so v izvirih z Mirce opazili ribe. Mogoče je v tem tudi kaj resnice, res pa je vsekakor, da tu vode ni nikoli primanjkovalo, tudi v sušnih časih ne. Zato so bila na Murovi postavljena kar tri ali štiri zidana korita z vedno tekočo čisto studenčnico, ki je bila poznana kot zdravilna. Ta korita, kjer so Murovčani napajali svojo živino, še vedno obstajajo. Skoraj vsaka domačija na Murovi je imela ob hiši hlev za govedo in konje, višje v Karavankah pa svoj rovt. Poleg goveje živine je bilo iz hlevov slišati tudi kruljenje prašičev, pa oglašanje kakšne druge domače živali (ovčk, koz, zajcev), v kurniku pa so imeli putke, ki so bile zaradi bližine gozda večkrat žrtve lisic.

V tako slikovitem okolju smo živeli, ne da bi vedeli ali se zavedali kakšnega drugega načina življenja. Življenje smo si urejali po svoje, otročje, z igricami, po možnosti zunaj v naravi. “Kugljanje” smo rekli igrici z majhnimi kroglicami, ki smo jih metali kot balinarji v jamico, ki smo jo kar na dvorišču izkopali z rokami.

Ker je bila cerkev blizu, so se otroci in drugi okoličani udeleževali procesij na

telovo in velikonočne procesije ter v ta namen za telovsko procesijo okrasili okna s spomladanskim cvetjem in zelenjem, v oknih hiš, mimo katerih so šle procesije, pa so prižgali sveče. To so posebno radi delali otroci. Nekaj dni pred veliko nočjo so ob cerkvi "zbijali kište", da so pripravili kurjavo za velikonočni ogenj. V cerkvi so pred velikonočnimi prazniki, ko so "zavezali zvonove", namestili v zvonik veliko ragljo, ki se je potem tri dni oglašala z zvonika namesto zvonov. Na cvetno nedeljo, nedeljo pred veliko nočjo, so se fantje kosali med seboj, kdo bo imel večjo "beganco", ki so jo naredili sami s pomočjo očetov in dedkov.

Velika noč na Jesenicah, leta 1928 (Dušan Prešeren)

Če je kdo od Murovčanov umrl, se je vedno v slovo oglasil zvon z zvonika. Vedeli smo, da če je zazvonil navček, je pomenilo, da je umrl otrok; če je zazvonil dvakrat srednji

Žalujoča družina Thaler (Andreja Svetina)

zvon, je zazvonil v slovo ženski; če se je pa oglasil trikrat veliki zvon, je zvonil v slovo moškemu. Kadar si je kakšen bolnik zaželel sveto popotnico na dom, je to pomenilo, da čuti, da ne bo več dolgo živel. Takrat je vedno z duhovnikom šel mimo hiš tudi ministrant z zvončkom v roki. Molče smo ga v mislih spremljali k bolniku, ki je želel biti obhajan na domu. Umrlega so "na parah" imeli doma

še dva dni, kjer so ga domači, sosede ter znanci "vahtali" tudi ponoči. Pokopališče je bilo na kraju, kjer je sedaj spominski park na Jesenicah. Pogreb se je vršil peš od hiše žalosti do pokopališča oziroma do groba.

No, pa so bili na Murovi tudi veseli dogodki. Obhajalo se ni rojstnih dni ampak večinoma godove. Predvsem dekletom so fantje radi "ofirali" na predvečer godovnega

dne. Čimbolj hrupno so udarjali s pokrovkami tako, da so vsi okoličani slišali, da se tam nekaj dogaja. V vsaki roki so imeli navadno kuhinjsko pokrovko in tolkli z eno ob drugo, dokler godovnica ni prišla na prag ali vsaj pogledala skozi okno. Pa se je primerilo, da sta dve sosedki z imenom Jožica bivali vsaka v svoji hiši, le da je bila tista, ki naj bi ji "ofirali", mlado dekle, druga pa starejša in spoštljiva gospa. Mladenka, ki ji je to "ofiranje" veljalo, se je tako bala staršev, da se tudi ob najbolj vztrajnem "ofiranju" ni prikazala na oknu. Z veseljem pa je to storila stara gospa vsa srečna, da so se fantje spomnili na njen god in ji prišli "ofirat". Seveda jih je bogato pogostila.

Lepa je bila na Murovi tudi stara navada, da v adventnem času "Marijo nosijo" od hiše do hiše in se ustavijo pri družini, ki se je odločila, da sprejme Marijo in Jožefa v prenočišče. Ta navada ponazarja, kako sta Marija in Jožef iskala prenočišče v času popisovanja prebivalstva na Judovskem po Betlehemu. V hiši družine, ki se je odločila za eno noč prenočiti Marijo in Jožefa, so zbrani znanci, sosede in drugi okoličani molili in peli božične ter druge nabožne pesmi, gostiteljica pa jih je na koncu pogostila. "Prenočišče" so na tak način iskali do svetega večera pred božičem.

Veselo je bilo vedno tudi ob porokah. Šranganje, odkup neveste, petje in glasba, saj harmonika ni smela manjkati. Vedno se je zbrala bližnja in malo manj bližnja okolica, da bi videla, kakšen par sta ženin in nevesta.

Murova je dala kar nekaj študiranih ljudi. Vedno se je s spoštovanjem govorilo o njih. Tako je neka srečna mama, katere sin je diplomiral za inženirja metalurgije v takratni Kranjski industrijski družbi (KID), dejala: "Jejhata, sedaj pa ne bom mogva več nositi rute na glavi, ko imam takega sina v hiši. Kupiva si bom klobuki!". To je tudi storila. Klobuk je tako krasil glavo sicer že sivolase gospe, a zato je iz hleva morala oditi kravica. No, poleg presrečnega gospoda sina in njegove mamice so z Murove izšli še drugi intelektualci, med njimi duhovniki, pravniki, učitelji, profesorji, inženirji in drugi tehniki, obrtniki in še kdo.

Gozd, ki je bil takoj za hišami Murove, je Murovčanom veliko pomenil. Posebno mladina je rada zahajala gor, za jagodmi, malinami, borovnicami, gobami, odpadlim smrečjem in bukovjem, ki je služilo kot kurjava kakor tudi zaradi lepega razgleda na Jesenice.

Murova je imela v minulih časih nekaj posebnežev, ki so bili posebno nam mladim večkrat v zabavo. Nekako na sredi Murove sta prebivala v stari leseni hiši, ki je še danes delno ohranjena v prvotnem stanju, Kosmatova Mina in njen mož Lojz. Mina je bila suha in drobna, na videz sitna in in vedno slabe volje, Lojz pa je bil njeno pravo nasprotje – okrogel in debel za dve Mini, živahen, poskočen ter nagajiv. Bil je od Mine kakšni dve leti mlajši. Čeprav je Mina izgledala sitna in pusta, smo jo otroci imeli radi,

kajti vedeli smo, da so žepi v njenih širokih krilih vedno polni sladkih bonbončkov, rozin, suhih hrušk in jabolčnih krehljcev. Bila je dobrega srca in vedno je rada rekla, če smo bili v bližini: "Pridi, daja ti bom bonbonček!" Pri Mini so se dobili najboljši žganci na Murovi. Najbolj pa je nas otroke zabavalo, če je Lojz Mini spet kaj ušpičil ali jo zjezil in so iz bližnje hiše privreščale najprej kokoši, takoj za njimi pa z nepojmljivo hitrostjo široko nasmejani Lojz in za njim Mina s korobačem v rokah ter ploho hudih besed. Le od kod Lojzu taka brzina v nogah, da ga Mina kljub njeni suhosti ni mogla ujeti, ko ga je gnala okrog ogle, smo se spraševali otroci. Druga taka posebnost pa je bila Kaučkova Lena s svojo pojavo, ki je prebivala nekaj deset metrov proti vzhodu, prav tako v stari napol zidani in napol leseni hiši v nekakšni kleti. Te otroci nismo nikoli videli, ker je skrbno zaklepala. Prostor je bil zagotovo vlažen, ker je tik ob hiši tekkel potok z Mirce, ki je ob deževju narasel. Tudi razsvetljave ni bilo videti. Prostor je imel samo v lesenih vratih malo okence oziroma lino. Le malokrat smo jo videvali zunaj, ko pa je šla od doma, je prišla po nekaj korakov spet nazaj, od vrat do vrat poskušat, če so zaklenjena. Pri tem je ves čas nekaj brundala sama sebi v brado. Nikoli nismo izvedeli, kaj je imela tako dragocenega v svojem prebivališču, da jo je tako skrbelo, da ne bi kdo vdrl vanj. Pa še ena posebno zanimiva žena mi vedno stopi pred oči v spominih, ko grem po Murovi proti Pejcam in mimo njene hiše - Goževa Marjana. Stanovala je prav tako v majhni zidani hišici, že blizu najvišjega predela na Murovi in je tako spadala pod Altassling (stare Jesenice), kot so Murovo poimenovali Nemci. Tiha, drobna in skromna žena je v sebi skrivala neizmeren zaklad. Z izredno potrpežljivostjo in ljubeznijo do ročnega dela je, brez šivalnega stroja, znala ukrojiti in sešiti pravo originalno gorenjsko narodno nošo. Životec, široko krilo z vsemi naborki v pasu, ošpetelj, predpasnik in tudi pečo za na glavo. Če je bilo potrebno, je sešila na roko tudi spodnje perilo, hlače do kolen z ustreznimi čipkami in rutico za v roko ali za v cekar. Bila je pravi biser in staro, skromno ženo si lahko samo občudoval. Vesela je bila, ko sta v adventnem času v njeno hišo prišla "prosit za prenočišče" Marija in Jožef, ki ju je vedno sprejela pod svojo streho.

Med obema vojnama je bila Tončka Savinšek poznana kot odlična sopranistka in interpretatorka glavnih vlog v operetah, ki so bile vedno odlično obiskane prav zaradi odlične nosilke glavnih vlog. Nastopala je v operetah kot so: Miklova Zala, Grofica Marica, Kneginja čardaša, Cigan baron, Pri belem konjičku in še v nekaterih drugih. Imela je čudovit, čist sopran, zaradi katerega so jo povabili v svoje vrste v ljubljanski operi, a se je po temeljitem razmisleku odpovedala karieri in se odločila za družino. Drugi umetnik v glasbi in petju pa je bil Kelvišerjev Jože, ki smo ga klicali Pepi. Bil je dolgoletni odlični organist v župnijski cerkvi na Jesenicah. Uspešno je

*Murovčani okoli leta 1930
(Zvonka Petrovič)*

vodil številen pevski zbor na koru v farni cerkvi. Tudi sam je bil odličen baritonist, z mehkim, polnim glasom. Lahko bi rekli, da do danes ni dobil enakovrednega naslednika na tem mestu.

S tem pa še nisem pri koncu z izrednimi ljudmi na Murovi. Še na nekoga bi rada opozorila. Na soseda, ki je bival nekaj višje na Murovi, inteligentnega človeka, ki zaradi bolezni ni mogel doštudirati, kar si je v mladosti želel. To je bil Cegnarjev Joža, s priimkom Ipavec. Ne vem točno, vendar domnevam, da je študiral na Dunaju. Znal je več jezikov, predvsem nemško in, kar je bilo za tiste čase redko, latinsko, česar se je naučil na fakulteti. Zaradi bolezni tudi ni bil zaposlen, rad pa je poučeval mlade študente

nemščino in jim pomagal pri latinščini. Bil je zelo spoštovan, predvsem pa priljubljen zaradi svoje preprostosti in znanja. Bil je tudi zelo pobožen in najbrž je v cerkvi iskal uteho za svoje tegobe.

Murovi niso prizanesli niti plazovi z Mirce niti bombe med vojno. Tako je leta 1930 ogromna skala, ki se je utrgala sredi Mirce, sprožila velik plaz, ki je pridrsel do prvih hiš. Na svoji poti v dolino je porušil dve hiši na Murovi, da so stanovalci v hipu ostali brez vsega premoženja, na srečo pa so si rešili življenje. Nesrečnim družinam so v nesreči najprej pomagali sosede in drugi znanci, kasneje pa še občina, da so si v bližini postavili nova domovanja.

Murovi niso prizanesle niti bombe ob bombnem napadu na Jesenice spomladi leta 1945. Ena od njih je padla na prostor tik pred cerkvijo. Na srečo ni eksplodirala, je pa pustila za seboj ogromen krater in ogromno kamenja, ki ga je pri padcu izkopala. Velika skala je pri tem padla, kdo ve kako je našla pot do tja, prav v cerkev pred Marijin oltar. Bombo so potem "usmrtili" ruski ujetniki in jo brez dodatnih poškodb odstranili. Ob tem dogodku sem bila skupaj s pokojno sestro živa priča bombardiranja, saj sva se ravno takrat nahajali na poti domov, pred cerkvijo. Zatočišče in "obrambo" pred točo kamenja nama je dal Bašev gank, kamor sva se zatekli v tem hudem trenutku. V bombnem napadu sta umrla, malo višje od cerkve, Robinov ata in Staretova mama, malo naprej na stopnicah ob Balohovi hiši pod cerkvijo pa mladi, perspektivni smučarski skakalec Bukovnikov Leon, sicer doma v Kurji vasi na Jesenicah. Žal se je ravno v tistem usodnem trenutku znašel tam.

Murova je znana tudi po tem, da je tu obstajala prva šola na Jesenicah. To je bila nedeljska šola, ki se omenja že leta 1827. Imela je samo en razred, v katerem se je vršil pouk. Hiša obstaja še danes in je skupaj s hišama št.18 in št.19 zaščiteni in pod spomeniškim varstvom. Niso se smele podirati in nobena oblast do sedaj tega ni dovolila.

V hudih zimah, ki včasih niso bile redke, se je zgodilo, da je zapadlo tudi do meter in pol snega. Zaradi nizkih hiš in majhnih oken se je videlo le noge mimoidočih. Z rokami si se lahko dotaknil ganka, katerega spodnji rob je sicer dva in pol metra nad cesto. Neredko so v takih zimah prišle iz gozda prav do hiše srne in se zaradi snega niso nič bale ljudi. Žival čuti, kdaj ji je človek potreben. Tudi kakšna lisica je včasih prišla do hiš tako nemoteno, da bi jo lahko prijel za njen košati rep, če bi ne bila stekla.

*Cerkev na Murovi pozimi leta 1930
(Foto Jaka Čop, last GMI)*

*Cerkev na Murovi leta 1981
(Fototeka GMI)*

Sicer pa je na Murovi v vsaki generaciji kar veliko starostnikov, v glavnem v okolici cerkve, kjer se je verjetno že od nekdaj najprej gradilo. Tako je tudi danes, ko nastaja ta brošurica. V nekaj hišah jih je skupno pet, starih preko devetdeset let, kandidatov pa je še nekaj več. Kdo ve, kaj je vplivalo na tako dolgo življenjsko dobo ljudi, ki živijo tu gori, stran od cestnega hrupa. Morda prav to, dober zrak, sonce, mir, zdrava pitna voda, bližina gozda in še kaj...